

*Ковалюк Р. Т.,
аспірант кафедри історії Нового та новітнього часу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ РОСІЙСЬКОГО ДВОРУ З АНГЛІЄЮ ТА ГОЛЛАНДІЄЮ НАПЕРЕДОДНІ ВІЙНИ ЗА ІСПАНСЬКУ СПАДЩИНУ 1701–1714 РОКІВ

Анотація. У статті розглянуто дипломатичні відносини петровської Росії з Англією та Голландією напередодні Війни за іспанську спадщину 1701–1714 років у контексті основних зовнішньополітичних інтересів цих держав. Простежується наступність дипломатичних курсів царівни Софії та Петра I в турецько-татарському напрямі. Розкривається, як російсько-польський Вічний мир 1686 року впливав на зовнішню політику Петра I.

Висвітлено дипломатичні контакти російського Великого посольства 1697–1698 років із Англією та Голландією. Окремо зосереджується увага на першій зустрічі царя з голландським штатгальтером і англійським королем Вільгельмом III Оранським. Показано, як дипломатія останнього впливала на основні зовнішньополітичні інтереси Москви.

Також звертається увага на мирне посередництво англо-голландських дипломатів між Османською імперією та державами Священної ліги, а також позиція щодо Росії Вільгельма III, який бажав забезпечити собі підтримку всіх сил імператора Священної Римської імперії Леопольда I Габсбурга у війні проти Франції.

Розкрито вплив англійських і голландських дипломатів на результати Карловицького конгресу 1698–1699 років. Розглядається англо-голландська позиція щодо початку Великої Північної війни та її зміна після спроб мирного врегулювання, спричинених результатами битви під Нарвою 1700 року.

Ключові слова: Петро I, Вільгельм III, дипломатія, Війна за іспанську спадщину, Велика Північна війна.

Постановка проблеми. Під кінець XVII ст. міжнародно-політична напруга в Європі призвела до двох воєнних конфліктів – Війни за іспанську спадщину (1701–1714 рр.) та Великої Північної війни (1700–1721 рр.). Фактично ці дві війни становили один загальноєвропейський воєнний конфлікт, у якому відбулась корекція Вестфальської системи міжнародних відносин. У рамках останньої російська держава займала другорядне місце та фактично перебувала в дипломатичній ізоляції. В Європі майже нічого не знали про далеку Московію, уважали, що вона ціком перебуває під впливом фанатичного, нетерпимого духовенства та неосвіченого, жадібного і марнотратного боярства.

Такий погляд значною мірою відповідав дійсності, однак із початком самостійного правління Петра I (1695 р.) ситуація докорінно змінилась. Молодий цар вирішив модернізувати свою державу, зробити її повноцінним членом європейської системи міжнародно-політичних відносин. Самодержець розгорнув енергійну дипломатичну діяльність, у якій важливе місце посіли великі морські держави – Англія та Голландія. Однак,

якщо відносини цих держав із петровською Росією в рамках дипломатичної історії Великої Північної війни знайшли відповідне відображення як у вітчизняній, так і в закордонній історіографії [1–3], то їх взаємозв'язки з урахуванням впливу Війни за іспанську спадщину ще потребують ґрунтовного дослідження. Зокрема, це стосується проблеми їхніх дипломатичних взаємин напередодні початку цієї західноєвропейської війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській історіографії дотепер означена проблема не привертала уваги дослідників. Натомість у закордонній історіографії багато її аспектів фрагментарно висвітлено в роботах, присвячених політичній історії та дипломатії окремих держав напередодні та під час Війни за іспанську спадщину і Великої Північної війни [4–6], у біографіях монархів та політиків [7–11], працях з історії міжнародних відносин [12; 13]. Серед них особливо хотілося б виділити роботи таких істориків: Ендрю Ротштейна (Сполучені Штати Америки) [14] та Валерія Возгріна (Росія) [15].

Мета статті – висвітлити дипломатичні відносини Англії та Голландії з російською державою в контексті основних зовнішньополітичних інтересів цих держав напередодні Війни за іспанську спадщину.

Виклад основного матеріалу дослідження. Майже ціле XVII ст. Московське царство підтримувало дипломатичні контакти переважно із сусідніми державами – Швецією, Річчю Посполитою, Османською імперією та васальним їй Кримським ханством. Із кожною з них Московія неодноразово опинялася у стані війни, а відносини з ними становили окремі напрями її зовнішньої політики – шведський, польський і турецько-татарський. Натомість взаємозв'язки з більшістю європейських держав були опосередкованими та зазвичай визначались різного роду повідомленнями про початок правління когось із монархів, оголошення війн і укладення мирних договорів.

У період регентства царівни Софії (1682–1689 рр.) ситуація дещо змінилась. Царський уряд, очолюваний фаворитом правительки князем Василієм Голіциним, намагався проводити активну зовнішню політику та досяг низки позитивних результатів. Значною мірою це було пов'язано з тодішньою міжнародно-політичною обстановкою. Після перемоги об'єднаних військ Імперії та Речі Посполитої над турками під Віднем і Парканами в 1683 р. Венеціанська республіка, монархія австрійських Габсбургів та Річчю Посполита в 1684 р. утворили антитурецьку Священну лігу та запросили Московське царство увійти до її складу [16, с. 143].

Вступ до цієї коаліції сприяв зміцненню позицій Москви на польському напрямі її зовнішньої політики. Щоби пришвидшити приєднання царських військ до боротьби проти турків

і татар, поляки пішли на значні поступки, погодившись укласти з московитами мирний договір на основі Андрусівського перемир'я 1667 р. Вічний мир 1686 р. між Московським царством та Річчю Посполитою став вагомим успіхом царської дипломатії. Московія отримала сильних союзників у боротьбі проти Османської імперії та Кримського ханства, але майже за десять років її дії обмежились лише двома невдалими Кримськими походами 1687 та 1689 рр.

Проте участь у Священній лізі сприяла активізації дипломатичних контактів Москви із західноєвропейськими державами. Правителька намагалась розширити коаліцію, включивши до її складу Англію. 8 листопада та 9 грудня 1687 р. московській посланець Василій Постніков намагався переконати англійського короля Якова II Стюарта приєднатись до антитурецької коаліції. Останній не виявив зацікавленості до цих пропозицій та, як доповів Голіцину сам посланець, «прийняв його з безчестям» [17, с. 123]. Отже, спроба царівни Софії налагодити союзницькі відносини з Англією не мала успіху.

Після усунення правительки від влади Петро I до 1695 р. не займався політикою та майже весь час приділяв воєнним забавам і гулянням у Німецькій слободі. Саме в останній з-поміж різного роду веселощів самодержець отримував інформацію про стан європейських держав і ознайомлювався з особливостями тодішньої політичної ситуації в Європі [2, с. 47]. Молодому царю дуже імпонувала постать голландського штатгальтера Вільгельма Оранського, який у 1689 р. став англійським королем Вільгельмом III і об'єднав під своєю владою Англію і Республіку Об'єднаних провінцій. Петро I захоплювався мужністю цього правителя в його тривалій протидії найсильнішій на європейському континенті французькій монархії.

Остання за правління Людовіка XIV Бурбона неодноразово загрожувала суверенітету сусідніх із нею держав. У період Дев'ятилітньої війни (1688–1697 рр.) Король-Сонце показав, що його армія у змозі протистояти військам коаліції багатьох європейських держав [18, с. 70–72]. Вільгельму III, щоби захистити свою батьківщину, часто доводилось проявляти себе воєначальником, а ще частіше – дипломатом. Ставши англійським королем, йому вдалось об'єднати зусилля обох морських держав у протидії зовнішньополітичним амбіціям Версалю.

Зокрема, це стосувалось питання іспанського престолонаслідування, яке під кінець XVII ст. стало гострою міжнародною проблемою. Хворий іспанський король Карл II Габсбург не мав спадкоємця в межах іспанської монархії. Найближчими претендентами на престол були австрійські Габсбурги та французькі Бурбони. Перспектива об'єднання французької та іспанської монархій негативно сприймалась при багатьох європейських дворах [5, с. 50]. Тому в союзному договорі антифранцузького Великого альянсу, який протистояв Королю-Сонце в Дев'ятилітній війні, був пункт, що в разі смерті Карла II до завершення цього збройного конфлікту союзники зобов'язуються сприяти представнику австрійських Габсбургів в отриманні престолу іспанської монархії [19, с. 3].

Проблема іспанської спадщини та загроза подальшого посилення Франції були в полі зору російського самодержця. Під час Азовських походів 1695–1696 рр. Петро I вимагав від глави свого поштового відомства Андрія Вініуса оперативної та детальної інформації про боротьбу Франції з Великим альянсом [20, с. 51]. Також цар хотів, щоби союзники по Священній лізі були проінформовані про перемоги його військ під Азовом

та в Нижньому Придніпров'ї. Зокрема, він просив А. Вініуса повідомити про свої воєнні успіхи Вільгельму III [11, с. 242]. Отже, у період Азовських походів у Москві уважно стежили за перебігом Дев'ятилітньої війни та намагались формувати позитивне сприйняття петровського правління.

Складно визначити, коли Петро I вирішив відправитись у своє славнозвісне Велике посольство. Дослідники небезпідставно вважають, що думка про закордонну подорож могла з'явитись у царя під час його візитів у Німецьку слободу [21; 2, с. 47]. Хоча її жителями часто були далеко не найкращі вихідці з Європи, однак Петро I бачив, що навіть вони знають та вміють більше, ніж його піддані. До того ж навчитися багатьом ремеслам можна було тільки в Європі. Передусім самодержця цікавило ремесло кораблебудування, тому він вирішив обов'язково відвідати Англію та Республіку Об'єднаних провінцій – найрозвинутіші європейські держави [10, с. 74]. Остання була ще й дипломатичною столицею Європи того часу. Багато європейських конгресів проходили в Голландії, а на час перебування там Великого посольства в місті Рісквік відбувався конгрес, де обговорювались умови завершення Дев'ятилітньої війни.

Варто зауважити, що зовнішньополітичну позицію російської держави Петро I виробляв на основі Вічного миру 1686 р. Підтвердженням цьому є затяжні вибори короля Речі Посполитої 1696–1697 рр., які в період Великого посольства привертали особливу увагу самодержця. На престол було двоє претендентів – саксонський курфюрст Фрідріх-Август та французький принц де Конті. Оскільки Франція мала дружні відносини з Османською імперією, цар підтримав курфюрста Саксонії. Останній просив Петра I ввести в Польщу свої війська для придушення профранцузької частини шляхти [22, с. 208]. Самодержець, посилаючись на Вічний мир, відмовився виконувати це прохання. Натомість він відправив Сейму два послання, у яких застеріг шляхту від вибору французького претендента, вказавши, що такий вибір суперечить польсько-російському мирному договору 1686 р. та зобов'язанням поляків перед союзниками по Священній лізі [20, с. 171–172]. Отже, Петро I продовжував зовнішньополітичний курс, обраний царівною Софією.

Однак, як показав у своєму дослідженні російський історик Валерій Возгрін, відправляючись із Великим посольством, цар не відкидав можливості майбутньої війни із Швецією [15, с. 65–66]. Тобто ним була визначена далекосяжна перспектива реалізації зовнішньополітичних інтересів Московського царства. Антитурецька боротьба в його планах посідала значне місце. Нагальними були проблеми припинення спустошливих татарських нападів, скасування виплати щорічної данини Кримському хану й отримання виходу до Чорного моря. Однак південний напрям не міг принести потрібний Петру I порт, який міг безперешкодно забезпечити вихід до океану, а з ним і морське сполучення з найрозвинутішими європейськими державами. Тому боротьба Росії за вихід до Балтійського моря була лише питанням часу.

Для початку Петро I хотів особисто відвідати низку європейських держав і ознайомитись із міжнародною обстановкою. Перебуваючи в Утрехті, самодержець мав нагоду зустрітись із Вільгельмом III. На жаль, повний зміст розмови й окремі деталі цієї зустрічі дотепер залишаються невідомими. Довгий час дискусії викликала навіть її дата. Російський історик Михайло Богословський, вивчаючи «Статейний список»

Великого посольства, встановив точну дату зустрічі – 1 вересня 1697 р. [23, с. 162], яку пізніше було підтверджено на основі англійських джерел [24; 25]. За даними однієї з тодішніх газет, зустріч відбулась у будинку, де зупинився цар [26]. 25-тирічний Петро I – майбутній російський імператор Петро Великий, зустрівся зі своїм кумиром, 47-мирічним Вільгельмом III – чи не найвідомішим та найвпливовішим політиком свого часу. Про нього цар дуже часто слухав у Німецькій слободі та читав у листах Вініуса. Можна припустити, що Петро I обговорював із королем свої морські плани, перемогу під Азовом та можливу війну проти Швеції. Вільгельм III виявив зацікавлення виборами польського короля та попросив Петра I зосередити на литовському кордоні війська для попередження можливого французького втручання у справи Речі Посполитої [27, с. 6–8]. Самодержець був задоволений зустріччю та виявив бажання відвідати Англію.

Водночас із 29 вересня по 14 жовтня 1697 р. Велике посольство проводило переговори зі спеціальною комісією із депутатів Генеральних Штатів Голландської республіки. Російські дипломати намагались отримати допомогу Голландії в боротьбі з Османською імперією та необхідні матеріали для розвитку кораблестроєння. Загалом переговори ні до чого не привели, однак вони не зіпсували російсько-голландських відносин [28, с. 85–87].

Петро I та його оточення тільки ознайомилися з тонкощами європейської дипломатії. Перебуваючи в Амстердамі, самодержець уважно стежив за перебігом Рісвікського конгресу та виборами короля Речі Посполитої. Тепер уже цар писав Вініусу про останні новини європейської політики. Зокрема, у листі від 29 жовтня 1697 р. він висловив припущення, що нещодавно укладений Рісвікський мир є лише передишкою перед новим збройним протистоянням: «Мир із французами укладений та три дні тому був відмічений в Гаазі феєрверком. Дурні дуже раді, а розумні остерігаються, що французи їх обдурили, та очікують нової війни, про що писатиму детальніше» [20, с. 208]. Петро I усвідомлював, що безкомпромісність австрійських Габсбургів та Бурбонів у питанні поділу земель іспанської монархії призведе до нового збройного протистояння.

Дипломати Англії та Голландії, попри спроби домовитись із Францією про попередній розподіл земель іспанської корони, займались організацією антифранцузької коаліції. Вільгельм III хотів якомога швидше завершити війну монархії австрійських Габсбургів з Османською імперією та запропонував для цього своє посередництво. У Відні та Стамбулі прийняли пропозицію англійського і голландського послів та почали за їх участю таємні переговори про вироблення основи для майбутніх домовленостей [10, с. 77–78].

Мирну ініціативу Вільгельма III ретельно приховували від російських дипломатів та Петра I, який на момент її реалізації перебував із трьохмісячним візитом в Англії. У Лондоні та Відні було відомо про підготовку росіян до захоплення Керчі та витрачені на це ресурси, але проблема іспанської спадщини мала при цих дворах найвищий пріоритет. 18 квітня 1698 р. Петро I востаннє відвідав Вільгельма III. Імперський посол Ауерсперг у листі до імператора Леопольда I Габсбурга описав цю зустріч: «Цар попросився з королем Вільгельмом та з ніжністю запевнив його у своїй постійній дружбі. Однак, коли він дізнався, що від англійського посла у Стамбулі лорда

Педжета прибув секретар з деякими мирними пропозиціями, він виразив незадоволення, що король про це йому не повідомив. Цар вважає, що ще не час укласти мир і, вірогідно, буде цьому протидіяти, коли приїде до двору вашої величності» [цит. за: 23, с. 380].

Тривале перебування самодержця в Англії та Голландії відкрило перед ним складність і багатогранність їхньої зовнішньої політики. Улюблений Петром I штатгальтер і король Вільгельм III Оранський одночасно вів переговори із Францією для мирного поділу земель іспанської монархії, був посередником у примиренні імператора з турками, щоби заручитись всіма силами австрійських Габсбургів у можливій війні проти Людовіка XIV, задобрював свого царського гостя, надаючи йому можливість ознайомитись з усім, що його цікавило, окрім таємниць англійської дипломатії, яка працювала проти російських інтересів.

Перебуваючи у Відні, цар провів декілька переговорів з імператорським міністром графом Кінски. Останній повідомив самодержцю про твердий намір Леопольда I укласти мир із турками на основі принципу «*uti possidetis*», який передбачав перехід кожній воюючій стороні того, що вона завоювала на даний момент. Імператору був вигідний цей принцип, бо на час переговорів його війська завоювали значну частину європейських володінь Османської імперії. Натомість Петро I ще не встиг захопити Керч. Цар вказав графу Кінски, що укласти мир зарано, бо він ще не досяг своїх цілей. Міністр відповів, що Англія та Голландія вимагають якнайшвидшого завершення війни, а до кінця переговорного процесу в царя ще є можливість здійснити задумане [10, с. 79–80]. Отже, організація Вільгельмом III антифранцузької коаліції напередодні Війни за іспанську спадщину суперечила цілям російської держави у війні проти Османської імперії.

На Карловицькому конгресі 1698–1699 рр., який мав виробити умови мирних договорів між державами Священної ліги та турками, англійський та голландський послі обстоювали інтереси Відня. Був задум залишити Росію наодинці у протистоянні з Османською імперією, цим самим убезпечити Відень від турецької загрози під час майбутньої війни із Францією. З огляду на це російський представник на конгресі Прокофій Возніцин заявив, що англійського та голландського послів за посередників не визнає, а вважає їх тільки «приятелями та друзями, від яких очікує всілякої приязні» [2, с. 110, 138]. Загалом переговори російської та турецької сторін не привели до укладання мирного договору. Дипломати уклали лише дворічне перемир'я, упродовж якого мали провести нові переговори.

Відправленому у Стамбул російському посольству, очолюваному думним дяком Омеляном Українцевим, у липні 1700 р. вдалось укласти з турками тридцятирічне перемир'я, що дозволило Петру I зосередити всі зусилля на боротьбі зі Швецією [20, с. 368–378]. Остання мала союзні договори з Англією, Голландією та Францією [15, с. 82]. Вільгельм III та Людовік XIV напередодні Війни за іспанську спадщину хотіли заручитись підтримкою сильної шведської армії. Після нападу Данії та Саксонії на Швецію англо-голландський флот допоміг останній висадити свої війська в Зеландії та добитись швидкої капітуляції датського королівства [29, с. 83–84]. Отже, на початку Великої Північної війни Англія та Голландія зайняли ворожу щодо російської держави прошведську позицію.

Після битви під Нарвою Петро I звернувся до Вільгельма III із проханням виступити посередником у врегулюванні російсько-шведського збройного конфлікту [20, с. 446–448]. Проте бажання шведського короля Карла XII вести війну до повної поразки своїх ворогів апіорі прирікало на невдачу всі спроби мирного посередництва. До того ж чутки про те, що Швеція отримує великі французькі субсидії, та інформація про профранцузьку позицію деяких міністрів Карла XII змусили Вільгельма III зайняти нейтральну позицію щодо протистояння Північного союзу зі Швецією [29, с. 112]. Отже, якщо від початку Великої Північної війни англійський монарх хотів якнайшвидше завершити цей збройний конфлікт, то відтепер він виступав, по суті, за його продовження. Таку позицію Англія та Голландія зберігали аж до Полтавської битви 1709 р.

Висновки. Отже, дипломатичні відносини російського двору з Англією та Голландією напередодні Війни за іспанську спадщину 1701–1714 рр. визначались розбіжністю їхніх основних зовнішньополітичних інтересів. Проблема французької експансії та пов'язана з нею проблема поділу іспанської спадщини визначали вектор англо-голландської дипломатії. Остання для організації антифранцузької коаліції сприяла швидкому завершенню війни Священної ліги з Османською імперією та підтриманню Швеції на початку Великої Північної війни. Така зовнішня політика суперечила інтересам російської держави. У результаті цього Петро I не зміг реалізувати свої плани у війні з турками та втратив союз із Данією на початку збройної боротьби за Балтику. Натомість у справі виборів короля Речі Посполитої в 1696–1697 рр. інтереси Англії та Голландії збігалися з російськими, однак це не справило позитивного впливу на їхні подальші відносини.

Література:

1. Тарле Е. Северная война и шведское нашествие на Россию. Сочинения : в 12-ти т. Москва : Издательство Академии наук СССР, 1959. Т. 10. С. 363–800, 816–814.
2. Молчанов Н. Дипломатия Петра Первого. Москва : Международные отношения, 1984. 440 с.
3. Чухліб Т. Козаки і монархи. Міжнародні відносини ранньомодерної Української держави 1648–1721 рр. 3-тє вид., випр. і доп. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2009. 616 с.
4. Гуревич Я. Происхождение войны за испанское наследство и коммерческие интересы Англии. *Журнал Министерства народного просвещения*. Санкт-Петербург : тип. В.С. Балашева, 1884. Ч. 234. 193 с.
5. Ивонина Л. Война за испанское наследство. 2-е изд., доп. Смоленск : Изд-во СмолГУ, 2010. 320 с.
6. Борисов Ю. Дипломатия Людовика XIV. Москва : Международные отношения, 1991. 381 с.
7. Блюш Ф. Людовик XIV. Москва : Ладомир, 1998. 818 с.
8. Ивонина Л. Маркиз де Торси. *Вопросы истории*. 2006. № 12. С. 44–67.
9. Ивонин Ю., Ивонина Л. Властители судеб Европы: императоры, короли, министры XVII–XVIII вв. Смоленск : Русич, 2004. 464 с.
10. Павленко Н. Петр I. М. : Мысль, 1994. 591 с.
11. Масси Р. Петр Великий : в 3-х т. Смоленск : Русич, 1996.
12. Медяков А. История международных отношений в Новое время. Москва, 2007. 463 с.
13. Фененко А. История международных отношений: 1648–1945. Москва : Аспект-Пресс, 2018. 784 с.
14. Rothstein A. Peter the Great and Marlborough. New York : Palgrave Macmillan, 1986. 260 p.
15. Возгрин В. Е. Россия и европейские страны в годы Северной войны. Ленинград : Наука, 1986. 296 с.
16. Масси Р. Петр Великий : в 3-х т. Смоленск : Русич, 1996. Т. 1. 464 с.
17. Бантыш-Каменский Н. Обзор внешних связей России : в 4-х ч. Москва : Тип. Э. Лисснера и Ю. Романа, Воздвиженка, Крестовоздвиж. пер., д. Лисснера, 1894. Ч. 1 : Австрия, Англия, Венгрия, Голландия, Дания, Испания. 304 с.
18. Всеобщая военная история новых времен : в 3-х т. / под ред. Л. Голицына. Санкт-Петербург, 1879. Т. 2. 280 с.
19. A Collection of all the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, between Great-Britain and other powers, from the Revolution in 1688, to the Present Time : in 2 vol. London : Printed for J. Almon, opposite Burlington-Houfe, in Piccadilly, 1772. Vol. 1. From 1688 to 1727. 411 p.
20. Письма и бумаги императора Петра Великого : в 13-ти т. Санкт-Петербург : Государственная типография, 1887. Т. 1 : 1688–1701. 996 с.
21. Соловьев С. Публичные чтения о Петре Великом. Москва, 1872. URL: http://dugward.ru/library/solovyev_s_m/solovyev_s_m_publichnye_chtenia_o_petre.html#001 (дата звернення: 15.01.2020).
22. Королюк В. Избрание Августа II на польский престол и русская дипломатия. *Ученые записки института славяноведения*. Москва : Изд-во Академии наук СССР, 1951 Т. III. С. 176–219.
23. Богословский М. Петр I. Материалы для биографии : в 5-ти т. Москва : Государственное социально-экономическое издание, 1941. Т. 2. 624 с.
24. Loewenson L. The first interviews between Peter I and William III in 1697 : Some neglected English materials. *Slavonic and East European review*. L., 1958. Vol. 36. № 87. P. 308–316.
25. Barany G. The Anglo-Russian Entente Cordiale of 1697–1698: Peter I and William III at Utrecht. Boulder : Columbia Univ Pr., 1986. 101 p.
26. The London Gazette. 3321. Monday, 6 September – Thursday, 9 September. 1697. 2 p.
27. Сборник Русского Исторического Общества : в 148-и т. Санкт-Петербург : Тип. Имп. Акад. наук, 1877. Т. XX. 584 с.
28. Устрялов Н. История царствования Петра Великого : в 8-ми т. Санкт-Петербург : Тип. II-го Отделения Собств. Его Имп. Вел. Канцелярии, 1858. Т. 3. 662 с.
29. Григорьев Б. Карл XII, или Пять пуль для короля. Москва : Молодая гвардия, 2006. 550 с.

Kovaliuk R. Russia's diplomatic relations with England and the Netherlands before the War of the Spanish Succession in 1701–1714

Summary. This article examines the diplomatic relations of Russia under Peter I with England and the Netherlands before the War of the Spanish Succession in the context of main foreign policy interests of these states. It deals with the succession of princess Sophia's and Peter's I diplomacy in the framework of Turkic (Tatar)-Russian relationship. Herewith, the article reveals that the tsar based his position in foreign policy on Russian-Polish Treaty of Perpetual Peace of 1686.

Special attention was drawn to the fact that when the Emperor departed to Europe for the first time, he did not exclude the possibility of a forthcoming war with Sweden. The author presumes that this prospect might have been one of the points for discussion between Peter I and William III, Stadtholder of Holland and King of England. At the time of the visit the latter pursued an active foreign policy aimed at solving the problem of Spanish succession division, which had great influence on Russian main foreign policy interest.

The article shows the Anglo-Dutch diplomacy activities during Peter's I visit to England; when it convinced the tsar of its total support in his marine plans and simultaneously acted against Russian interest being a mediator in peace negotiations between the Austrian Habsburg's and the Ottoman Empires. The result of these negotiations was the agreed principle for opening peace negotiations between the states of Holy League and the Turks at the Treaty of Karlowitz in 1698–1699.

Attention is paid to the fact that William III, willing to be guaranteed the alliance of all forces of the Emperor in

the war against France, wanted to leave Russia alone against the Ottoman Empire, therefore, at the Treaty of Karlowitz English and Dutch ambassadors promoted only the interests of Vienna, which led to collision with Russian diplomat. The British-Dutch position as to the beginning of the Great Northern War and its shift after some attempts of peaceful regulation caused by the battle of Narva in 1700 is scrutinized.

Key words: Peter I, William III, diplomacy, War of Spanish Succession, Great Northern War.